

**І н ф о р м а ц і й н і   р е с у р с и
з   і н ш и х   с п е ц і а л ь н о с т е й   ю р и д и ч н и х   н а у к**

УДК 344.3

БЕЛАНЮК М.В., завідувача науковим організаційним сектором
НДПП НАПрН України**ІНФОРМАЦІЙНО-ЮРИДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОЇ ЮСТИЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УРСР
(1941-1942 рр.)**

Анотація. В історико-правовому ракурсі розглянуто особливості юридичного забезпечення діяльності органів військової юстиції на території УРСР у 1941-1942 роках.

Ключові слова: юридичне забезпечення, військова юстиція, кваліфікація злочинів.

Аннотация. В историко-правовом ракурсе рассмотрены особенности юридического обеспечения деятельности органов военной юстиции на территории УССР в 1941-1942 годах.

Ключевые слова: юридическое обеспечение, военная юстиция, квалификация преступлений.

Summary. The article considers the historical and military features of the legal providing of activity of organs of military justice are considered on territory of Ukraine in 1941-1942 years.

Keywords: legal providing, military justice, qualification of crimes.

Постановка проблеми. Історія воєн та військових конфліктів свідчить, що у вказані періоди поширеними стають прояви тероризму, організованої злочинності, порушення прав і свобод людини та інші протиправні дії. Запобігання цьому можливе лише за умови функціонування дієвої системи органів охорони правопорядку, зокрема, органів військової юстиції.

Розв'язання цієї проблеми неможливе без усвідомлення відповідного історичного досвіду, що актуалізується в умовах воєнної агресії з боку Російської Федерації, окупації Криму та збройного протистояння на території Донецької і Луганської областей. За цих умов, для виправдання своїх протиправних дій РФ чинить масований інформаційно-психологічний тиск на населення і війська України, а також на власне населення та інші країни світу. За вказаних умов, вважаємо, актуальною постає необхідність дослідження проблем інформаційно-правового забезпечення діяльності військової юстиції в особливий період та з початком бойових дій (на прикладі початкового етапу другої світової війни у 1941 – 1942 рр.).

Окремі аспекти із вказаної проблематики висвітлювалися в роботах відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, громадських і політичних діячів: О.І. Адамюка, Т.В. Вронської, С.А. Голунського, Л. Гусєва, А.Г. Ємеліна, В.В. Звягінцева, Д.С. Карєва, М.В. Кожевнікова, Г.А. Мурашина, О.Б. Мозохіна, В.В. Обухова, Н.А. Петухова, А.А. Стукалова, М.С. Строговича, С.Ю. Ушакова та інших. Однак в роботах вказаних авторів не розглядалися проблеми в контексті заявленої тематики.

Метою статті є теоретичне осмислення через призму прийняття і застосування правових норм того часу проблем інформаційно-правового забезпечення діяльності органів військової юстиції в період воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Основними нормативно-правовими документами щодо здійснення правосуддя, якими у своїй діяльності напередодні та під час війни керувались органи військової юстиції на території УРСР, були Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси РРФСР (прийняті у 1926 та 1923 рр.) та УРСР (1927 та 1922 рр.).

З початком війни ніяких особливих норм права для органів військової юстиції не було створено. Не відбулося навіть часткової відмови від положень Загальної та Особливої частини Кримінальних кодексів та щодо заміни їх спеціальними законами, характерними для умов воєнного стану.

Органи військової юстиції на початку війни користувалися загальними для всіх судів нормами, та застосовували санкції, передбачені законами для мирного часу. Водночас з початком бойових дій виникло ряд нових видів злочинів, відповідальність за які не була передбачена кримінальним законодавством. Так, на першому і наступних етапах війни інформаційно-правове супроводження діяльності військової юстиції стосовно правильного застосування кримінального законодавства та кваліфікації злочинів, здійснювалось відповідно до Постанов Президентів Верховної Ради СРСР, Пленуму Верховного Суду СРСР, та директивних документів Державного комітету оборони (ДКО), Народного комісаріату юстиції (НКЮ), Ради народних комісарів СРСР (РНК СРСР), Прокурора і т.д.

Пленум Верховного суду СРСР досить оперативно реагував на зміни ситуації, надаючи необхідну інформацію та роз'яснення підлеглим судам, як їм належить застосовувати радянське законодавство, встановлював порядок застосування низки правових норм, заповнюючи при цьому прогалини у праві, зокрема:

– ще до початку війни, Пленум Верховного Суду СРСР своїм рішенням від 31 жовтня 1940 р. і 12 червня 1941 р. дозволив скасовувати судимість з осіб, які призивались в Червону Армію, якщо вирок передбачав виправно-трудові роботи;

– постановою від 26 червня 1941 р. № 25/10 Пленум Верховного суду СРСР надав інформаційне роз'яснення, що за невиконання розпоряджень стосовно світломаскування та інших заходів місцевої протиповітряної оборони в місцевостях, оголошених у воєнному стані, належить застосовувати ст. 4 п. “а” Указу Президентів Верховної Ради СРСР “Про воєнний стан” від 22 червня 1941 р. Злісне порушення розпоряджень по світломаскуванню в місцевостях, оголошених у воєнному стані кваліфікувалося за ст. 59^б КК РРФСР (відмова або ухилення в умовах воєнного часу від внесення податків або від виконання повинностей), яка передбачала покарання позбавленням волі на строк не менше шести місяців, а при обтяжуючих обставинах – розстріл, з конфіскацією майна. Якщо в таких діях вбачали сприяння ворогові – кваліфікація здійснювалась за ст. 58^{1б} КК РРФСР, як зрада батьківщини [1, с. 66];

– відповідно до Постанови Ради народних комісарів СРСР від 1 липня 1941 р. злочини військовополонених прирівнювались до військових злочинів [2, с. 140];

– випадки ухилення від здачі радіоприймачів і радіо передавальних пристроїв відповідно до Постанови Пленуму Верховного суду СРСР від 14 липня 1941 р. № 29/13/у необхідно було кваліфікувати за ст. 59^б КК РРФСР [1, с. 67];

– постановою Пленуму Верховного суду СРСР № 35/17/у “Про розгляд справ про злочини осіб, які перебувають у винищувальних батальйонах” від 14 серпня 1941 р. нормативно було закріплено кваліфікувати злочини цих осіб за Положенням про військові злочини КК РРФСР 1926 р. [1, с. 73-754];

– відповідно до Постанови Пленуму Верховного суду СРСР № 41/21/у від 22 вересня 1941 р. випадки ухилення від здачі призматичних біноклів повинні були кваліфікуватися за ст. 59^б КК РРФСР 1926 р. [3, с. 369];

– згідно з Постановою Пленуму Верховного суду СРСР № 42/23/у “Про розгляд справ про злочини осіб, які перебували у частинах народного ополчення” від 11 жовтня 1941 р. військові трибунали мали кваліфікувати злочини вказаних осіб, проти встановленого в народному ополченні порядку несення служби за Положенням про військові злочини КК РРФСР 1926 р. [1, с. 74];

– постанова Пленуму Верховного суду СРСР від 11 жовтня 1941 р. № 42/22/у встановила, що за ухилення від загального обов’язкового навчання військовій справі громадян належить притягувати до кримінальної відповідальності за ст. 68 КК РРФСР (відмова або ухилення від обов’язкової військової служби допризовників), що передбачала покарання позбавленням волі терміном до шести місяців, а при обтяжуючих обставинах із застосуванням ч. 2 ст. 68 КК РРФСР (ухилення від чергового призову на дійсну військову службу), каралося позбавленням волі на строк до трьох років [1, с. 69];

– відповідно до Постанови Пленуму Верховного суду СРСР від 1 грудня 1941 р. № 44/29/у/с “Про порядок притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які перебувають у робочих колонах” злочини цих осіб кваліфікувались згідно з Положенням про військові злочини КК РРФСР 1926 р.;

– постанова Пленуму Верховного суду СРСР від 11 грудня 1941 р. № 45/30/у/с “Про кваліфікацію випадків втечі осіб, зарахованих у будівельні робочі колони при органах НКВС” спрямовувала винних осіб вказаної категорії притягувати до кримінальної відповідальності за ст. 59⁶ КК РРФСР 1926 р. [2, с. 141-142];

– відповідно до Постанови Пленуму Верховного суду СРСР від 8 січня 1942 р. № 1/1/у, випадки крадіжок особистого майна громадян, скоєних під час повітряного бомбардування ворогом або під час залишення населеного пункту у зв’язку з наближенням ворога, а також крадіжок особистого майна евакуйованих громадян, кваліфікувались за п. “г” ст. 162 КК РРФСР (крадіжка з обтяжуючими обставинами), яка передбачала покарання позбавленням волі на строк до двох років, а у випадку скоєних подібних злочинів групою осіб або повторно, або при обтяжуючих обставинах за ст. 59³ КК РРФСР 1926 р. (бандитизм), яка передбачала покарання позбавленням волі на строк не нижче трьох років, з конфіскацією всього або частини майна, а при обтяжуючих обставинах – розстрілом, з конфіскацією майна [1, с. 72].

Тобто, Пленум Верховного Суду СРСР намагався оперативно, залежно від перебігу подій на фронті та в тилу унормувувати ті чи інші дії та здійснювати необхідне інформаційне забезпечення щодо впровадження і застосування нових правових норм.

На період воєнного часу кримінальна відповідальність за деякі види злочинів була встановлена низкою указів Президії Верховної Ради СРСР, а також наказами і директивними документами НКЮ СРСР і Прокурора СРСР. При цьому, нормою, а не виключенням, була тенденція до розширення тлумачення багатьох статей Кримінального кодексу. Для кримінального права стало характерним більш широке застосування принципу аналогії, колективної відповідальності та відплати як мети покарання. Розглянемо окремі з цих положень.

Ще до війни згідно з директивою Прокурора СРСР від 8 жовтня 1937 р. доручалося військовим прокурорам і військовим трибуналам кваліфікувати контрреволюційні висловлювання, що “підбурювали до терористичних актів проти вождів партії і радянського керівництва” не за ст. 58¹⁰ (контрреволюційна пропаганда і агітація), а за ст. 58⁸ КК РРФСР (терористичний акт), яка передбачала вищу міру покарання, а за пом’якшуючих обставин – позбавлення волі на строк не нижче трьох років, з конфіскацією всього або частини майна [4, с. 113].

НКЮ СРСР листом від 9 серпня 1941 року № 032-с надав інформаційне роз'яснення, згідно з яким у разі встановлення судом, що злочин скоєно з метою ухилитися від мобілізації до лав Червоної армії та Військово-морського флоту, у такому випадку винних необхідно притягувати до відповідальності за ухилення від виконання військового обов'язку за ст.ст. 312 КПК і 193-10 “а” КК РРФСР, передбачало – розстріл, а за пом'якшуючих обставин понад три роки позбавлення волі [5, с. 44].

Згідно з інформаційним листом НКЮ СРСР від 23 серпня 1941 р. № 5А 33/34 військовозобов'язаних, які відмовлялися у воєнний час під приводом релігійних переконань проходити медичне обстеження, належало притягувати до кримінальної відповідальності за ст. 193¹⁰а КК РРФСР (неявка в строк без поважних причин на службу при призначенні, переведенні, з відрядження чи з відпустки), яка передбачала відповідальність на підставах, встановлених у ст.ст. 193⁷, 193⁸, 193⁹. При певних обставинах військовий трибунал міг у таких випадках засуджувати винних осіб до розстрілу [1, с. 90].

Справи за пропаганду або агітацію, що містили заклик до підриву чи ослаблення радянської влади у воєнний час, незалежно від перебування у місцевості, оголошеній у воєнному стані, згідно з роз'ясненням НКЮ СРСР від 15 вересня 1941 р. № 18/28с належало кваліфікувати за ч. 2 ст. 58¹⁰ КК РРФСР, що передбачала розстріл, а за пом'якшуючих обставин, позбавлення волі на строк не нижче трьох років, з конфіскацією всього або частини майна [6, с. 74].

Відповідно до Указу Президії Верховної Ради СРСР від 26 грудня 1941 р. самовільне залишення робочого місця робітниками і службовцями, які працювали на підприємствах військової промисловості, прирівнювалось до дезертирства й підлягало засудженню до тюремного ув'язнення від 5 до 8 років [1, с. 65-66].

Осіб, які ухилялися від здачі трофейної вогнепальної зброї та військового майна, належало притягувати до кримінальної відповідальності за ст. 58¹⁴ КК РРФСР 1926 р. (саботаж), що передбачало покарання позбавленням волі не менше одного року з конфіскацією всього або частини майна, а за обтяжуючих обставин – розстрілом, з конфіскацією майна відповідно до наказу НКЮ СРСР від 26 січня 1942 р. № 6 [2, с. 144].

Винних осіб за крадіжки й розбазарювання військового майна у воєнний час, згідно з Постановою ДКО СРСР від 3 березня 1942 р. і наказом НКЮ СРСР і Прокурора СРСР від 3 березня 1942 р. № 0169, військові трибунали притягували до кримінальної відповідальності за ст. 193¹⁷ (зловживання владою, перевищення повноважень й бездіяльність влади, халатне відношення до служби), що передбачало покарання позбавленням волі на строк не нижче шести місяців, або за ст. 193²⁰ (здача ворогу начальником ввірених йому сил), яка передбачала – розстріл з конфіскацією майна, а якщо ці злочини скоїли цивільні особи – за ст. 109 КК РРФСР 1926 р. (зловживання владою), що передбачало покарання позбавленням волі на строк не менше шести місяців [2, с. 142]. В окремих випадках Військова колегія Верховного суду СРСР перекваліфікувала злочини засуджених за законом від 7 серпня 1932 р. на ст. 162 КК РРФСР із застосуванням примітки 2 до ст. 28 КК РРФСР [7, с. 118].

Відповідно до вказівки Головної військової прокуратури і Головного управління військових трибуналів злочини осіб, винних у порушенні правил вартової служби під час охорони військового майна, необхідно було кваліфікувати за п. “г” ст.193² КК РРФСР (невиконання бойового наказу), що передбачало покарання позбавленням волі на строк не нижче п'яти років, а за обтяжуючих обставин – розстрілом з конфіскацією всього майна. Однак, не завжди Військова

колегія погоджувалась з цією кваліфікацією та систематично перекваліфіковувала ці злочини на ст. 193¹⁵ п. “д” КК РРФСР (порушення статутних правил вартової або конвойної служби), що тягло за собою при скоєнні цих злочинів у бойовій обстановці – позбавлення волі на строк не нижче трьох років, а за наявності обтяжуючих обставин – розстріл. При цьому навіть застосовувала дію цієї статті до злочинів, скоєних у тилових районах [7, с. 118].

Злочини громадян, які перейшли на службу до німецько-фашистських окупантів відповідно до наказу Прокурора СРСР від 15 травня 1942 р. належало кваліфікувати за ст. 58^{1а} КК РРФСР 1926 р. (зрада батьківщини), що передбачала – розстріл з конфіскацією всього майна, а за пом’якшуючих обставин, позбавлення волі на строк десять років з конфіскацією майна [2, с. 142-143].

Директива Прокурора СРСР і Наркома Юстиції СРСР від 31 липня 1942 р. № 1096 на виконання наказу НКО СРСР від 28 липня 1942 р. № 227 наказувала командирів, комісарів і політпрацівників за самовільне залишення бойових позицій без наказу вищестоящих командирів, притягувати до кримінальної відповідальності за п. “б” ст. 58¹ (зрада батьківщини, скоєна військовослужбовцем), передбачала розстріл з конфіскацією всього майна, а за пропаганду відступу частин ЧА за ч. 2 ст. 58¹⁰ КК РРФСР 1926 р. (контрреволюційна пропаганда і агітація), скоєні у воєнній обстановці, або в місцевостях, оголошених у воєнному стані, передбачала максимальний вирок – розстріл [8, с. 79-80].

З початку війни перед керівництвом країни та військовим командуванням постало питання: як в умовах швидкого відступу поводитись з військовослужбовцями, засудженими військовими трибуналами, наприклад, до 8-10 років ув’язнення в таборах? Цілковито недоцільною видавалася їх відправка у тил в умовах браку залізничного транспорту та гострої потреби його для забезпечення фронту. З цього приводу 24 червня 1941 р. Народний комісар юстиції СРСР Ричков Н.М. звернувся з пропозицією до РНК СРСР щодо необхідності видання Указу про надання військовим трибуналам права застосовувати примітку 2 до ст. 28 КК РРФСР, дія якої дозволяла: “у воєнний час, стосовно військовослужбовців, засуджених до позбавлення волі без поразки у правах, відстрочення виконання вироку з відправкою засудженого в діючу армію до закінчення воєнних дій” [9, с.33].

Однак, замість Указу, Управлінням військових трибуналів було видано особливу директиву з вказівкою щодо застосування примітки 2 до ст. 28 КК РРФСР [2, с.148]. Після чого військові трибунали почали широко застосовувати вказану примітку, що дозволяло окремим категоріям осіб уникнути позбавлення волі та здобути право захищати рідну землю зі зброєю в руках. Принципово важлива примітка 2 до статті 28 КК РРФСР фігурувала в подальшому і в інших документах вищої судової інстанції СРСР.

Ще до війни Пленум Верховного Суду СРСР своїм рішенням від 31 жовтня 1940 і 12 червня 1941 років дозволив скасовувати судимість з осіб, які призивались в Червону Армію, якщо вирок передбачав виправно-трудова роботи. Постанова Пленуму Верховного суду СРСР від 18 липня 1941 р. № 29/12/у поширила цю дію також на осіб, які вступили в народне ополчення. Рішенням Пленуму Верховного Суду СРСР від 14 грудня 1941 р., було дозволено застосовувати повне звільнення від кримінальної відповідальності тих, хто вже перебував на фронті та був засудженим заочно переважно до виправно-трудова робіт [1, с. 77-78].

Постановою Пленуму Верховного суду СРСР від 8 січня 1942 р. № 1/2/4 визначено, що незакінчені справи за контрреволюційними, особливо небезпечними злочинами

проти порядку управління й найбільш тяжкі загалом кримінальні справи (вбивство, розбій, розкрадання й розтрата) відносно осіб, що їх скоїли до призову їх в ЧА і ВМФ, належить згідно із ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 13 грудня 1940 р. направленню через Військову прокуратуру у військовий трибунал за місцем служби обвинуваченого. Якщо на час набрання законної сили вироку до позбавлення волі засуджений перебував в лавах РСЧА і ВМФ, суд, що виніс вирок, міг відстрочити виконання вироку згідно з приміткою 2 до ст. 28 КК РРФСР [1, с. 76].

Згідно з Постановою Пленуму Верховного суду СРСР від 22 січня 1942 р. № 2/3/4 визначено, що відносно до засуджених за кримінальні злочини осіб до позбавлення волі на термін не більше двох років без поразки у правах, виконання вироку призупиняється судом, який виніс вирок, до повернення засудженого з РСЧА і ВМФ (із застосуванням примітки 2 до ст. 28 КК РРФСР) [1, с. 77-78].

22 січня 1942 р. на додаток до попередніх рішень Пленум Верховного Суду СРСР спеціальними постановами ухвалив дозволити мобілізувати до лав Червоної армії осіб призовного віку, засуджених на терміни до двох років без поразки в правах. Судам надавалось право згідно зі статтею 192 основного розділу і приміткою 2 до статті 28 КК РРФСР затримувати виконання вироку до повернення засудженого до закінчення воєнних дій [10, с. 108].

Згідно з наказом НКО, НКЮ СРСР, НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 13 березня 1942 р. № 74 / 15, покарання до позбавлення волі на строк до двох років, стосовно військовозобов'язаних у воєнний час, також не підлягало негайному відбуванню і засуджені до такого покарання військовозобов'язані направлялись у розпорядження відповідного військового комісара для направлення їх до діючої армії [11, с.25].

Постановою від 22 квітня 1942 р. № 8/м/1/у Пленум Верховного суду СРСР дав судам вказівку поширити дію примітки 2 до ст. 28 КК РРФСР у випадках скоєння дезертирства у воєнний час: “Якщо суд, виходячи із конкретних даних справи, за наявності пом'якшуючих обставин (як наприклад, каяття підсудного, явка з повинною, самовільна відлучка хоч і більше доби, але на порівняно невеликий термін і т. ін.), визнає більш доцільним направити підсудного на фронт, має право застосувати ст. 51 і примітку 2 до ст. 28 КК РРФСР та призначити тривалий термін ув'язнення без поразки в правах з відстрочкою виконання вироку до закінчення військових дій з направленням засудженого в діючу армію” [12, с. 199].

26 червня 1942 р. Пленум Верховного суду СРСР постановою за № 12/м/7/у роз'яснив, що звільнення від покарання або його пом'якшення щодо осіб, засуджених із застосуванням примітки 2 до ст. 28 КК РРФСР може бути винесено: “щодо військовослужбовців, які перебувають у Червоній армії, Військово-Морському флоті або військах НКВС – військовим трибуналом за місцем знаходження військової частини, в якій служить засуджений; при демобілізації засудженого – судом, який виніс відносно нього вирок, або ж відповідним судом за місцем проживання засудженого”. Згідно з цим документом військові трибунали розглядали також клопотання командування про зняття судимості з військовослужбовців, убитих в боях [13, с. 105].

Разом з тим, до деяких категорій засуджених відстрочення виконання вироку з направленням у діючу армію не застосовувалось. Так, згідно з наказом Головного військового прокурора ЧА і начальника Головного управління військових трибуналів від 19 жовтня 1942 р., військовим трибуналам всіх найменувань наказувалось до військовослужбовців рядового і молодшого начальницького складу старших 45 років, примітку 2 до ст. 28 КК РРФСР не застосовувати, а “за

доцільністю застосовувати до них умовне засудження”, після чого відправляти для служби в тилкових частинах [2, с. 149].

Згадані та інші кроки вищих органів радянського правосуддя наприкінці 1941 – на початку 1942 рр. свідчили про те, що нарешті з’явилися відчутні наміри не вдаватися до крайніх дій без гострої необхідності. Пленум Верховного Суду СРСР вважав за можливе реально скоротити коло осіб, які притягувались до позбавлення волі. Засуджені на фронті і в тилу отримали реальну можливість стати до лав захисників Вітчизни та отримати право на реабілітацію.

Метод відстрочки виконання вироків мав у деяких випадках і негативні наслідки. У другому кварталі 1942 року частішали випадки повторного ухилення від військової служби осіб, які вже раніше були засуджені за це із застосуванням відстрочки виконання вироку до закінчення військових дій. Цьому сприяли недостатній облік особового складу в частинах і підрозділах, огульне застосування примітки 2 до ст. 28 КК РРФСР, що сягало 75–90 % від кількості всіх вироків. Серед червоноармійців почали поширюватися чутки, “що військовий трибунал дезертирів до розстрілу не засуджує”, або це розцінювалось так: “На час війни виправдали, а після розберуться” [14, с. 89]. Це призводило до того, що у деяких випадках за однією статтею здійснювалось засудження по декілька разів.

Пізніше військові прокурори і трибунали врахували таку ситуацію й заборонили “огульно” застосовувати примітку 2 до ст. 28 КК РРФСР, а також застосовувати відстрочку виконання вироку повторно. Після введення запобіжних заходів на певний час взагалі припинилися відстрочки виконання вироків.

В рамках такої розгалуженої правозастосовної системи, враховуючи вкрай високу репресивну орієнтованість всіх інститутів радянського правосуддя, здійснювалось інформаційно-правове регулювання стосовно кваліфікації злочинів на фронті з боку владних інституцій.

Висновки і пропозиції.

Напередодні й на початку війни органи військової юстиції у своїй діяльності керувалися чинними на той час Кримінальним та Кримінально-процесуальними кодексами РРФСР та УРСР, прийнятими відповідно ще 1926 і 1927 р., низка положень яких не відповідали умовам воєнного стану.

З початком війни виникли нові види злочинів, відповідальність за які не була передбачена чинним на той час законодавством, тому застосування правових норм у діяльності органів військової юстиції врегульовувалося Постановами Пленуму Верховного суду СРСР, Указами Верховної Ради СРСР, наказами та відомчими нормативно-правовими документами органів виконавчої влади, які в міру необхідності надсилали до органів військової юстиції необхідні інформаційні листи, повідомлення чи роз’яснення.

Із аналізу розглянутих інформаційно-правових документів вбачається перелік першочергових проблем, на яких зосереджувалася діяльність органів військової юстиції, зокрема: кваліфікація злочинів цивільних осіб, які залучались в народне ополчення, винищувальні батальйони та добровольчі загони; відповідальність за контрреволюційну агітацію та поширення чуток, що поширювали паніку; ухилення від мобілізації; перехід на службу до німецько-фашистських окупантів; ухилення від здачі радіопередавальних та призматичних пристроїв, трофейного і військового майна; застосування правових норм відносно військовополонених та засуджених військовослужбовців на невеликі терміни ув’язнення тощо.

Низка інформаційних матеріалів, які надходили до органів військової юстиції свідчать, що іноді вони містили неоднозначне трактування правових норм, що в свою чергу нівелювало та спотворювало діюче законодавство.

Розглянутий історичний досвід інформаційно-правового забезпечення діяльності органів військової юстиції в умовах воєнного стану, за нашими оцінками, у разі його критичного опрацювання може бути корисним в організації діяльності відновлених органів військової прокуратури та чинних судових органів в сучасних умовах збройного конфлікту на сході України.

Використана література

1. Законодательные и административно-правовые акты военного времени (с 22 июня 1941 г. по 22 января 1942 г.). – Чкалов : Юридическое издательство НКЮ СССР, 1942. – 126 с.
2. Обухов В.В. Правовые основы организации и деятельности военных трибуналов войск НКВД СССР в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. : дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : 12.00.01 / Вячеслав Вячеславович Обухов. – (Из фондов Российской государственной библиотеки). – М., 2003. – 228 с.
3. Гусев Л. Сборник документов по истории Советской военной юстиции. – М., РИО ВЮА, 1954. – 480 с.
4. Накази і циркуляри МЮ СРСР, 1949 р., 113 с.
5. Державний архів Російської федерації (далі – ДАРФ). – Ф. 9492, оп. 1а, спр. 127, арк. 44.
6. ДАРФ. – Ф. 9192, оп.2, спр. 19, арк. 74.
7. ДАРФ. – Ф. 8131, оп. 37, спр. 967, арк.118.
8. Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне : сборник документов. – Т. 3. Начало. Книга 1 (1 июля – 31 декабря 1942 года). – М. : Изд-во “Русь”, 2000, 567 с.
9. Вышинская З. Уголовный кодекс РСФСР : комментарий / З. Вышинская, А. Трайнин ; ред. Голяков И. Т. – М. : Юридическое издательство НКЮ СССР, 1941. – 280 с.
10. Збірник діючих постанов пленуму і директивних листів Верховного суду СРСР (1924-1944 рр.). – М., 1946. – 108 с.
11. Голунский С.А. Приговор военного трибунала / С.А. Голунский. – Ашхабад : Военно-юридическая академия РККА, 1942. – 76 с.
12. Законодательные и административно-правовые акты военного времени (с 22 марта 1942 г. по 1 мая 1943 г.). – М. : Юридическое издательство НКЮ СССР, 1944. – 295 с.
13. Карев Д.С. Особенности судопроизводства в органах военной юстиции : учебное пособие для слушателей ВЮА / Д.С. Карев. – М., 1947. – 115 с.
14. ДАРФ. – Ф. 5446, оп. 81 д., спр. 347, арк. 89.

~~~~~ * * * ~~~~~